

Nattsvart för britterna

Krisen hotar Storbritannien. Finansmarknaderna är omskakade efter den värsta börsveckan på år och väntar nu på att den nya regeringen ska peka ut vägen ur den snabbt stigande skuldfällan.

Protester och våldsamma demonstrationer är några veckor från att bryta ut på gator och torg på andra platser utanför Grekland. Många fler länder befinner sig i en situation snarlik grekernas och vill helst få bort fokus från det.

För vilket europeiskt land har störst budgetunderskott? Vilket land har flerfald ökat utgifterna i offentlig sektor och spenderat lånade pengar? Vilken ekonomi har låtit optimismen spira i prognoserna? Grekland är svaret men det gäller också en önation – Storbritannien.

”Just nu är all uppmärksamhet riktad mot euroländerna, men problemen är stora i Storbritannien, USA och Japan. Och finansmarknaderna kommer att reagera på det”, säger Lars Calmfors, professor i internationell ekonomi vid Stockholms universitet.

Sannolikt drabbar repressen även Londons gator när finanskrisen har gått från att slå mot företagen till att nu bli en utvecklad statsfinansiell kris som i efterhand kommer att definiera 2010.

Bland G7-länderna, världens sju största ekonomier, ligger Storbritannien värst till efter Japan – vars ekonomiska situation kan försvaras med att det finns ett stort inhemskt sparande. Britterna har efter ett decennium av expansiv utgiftspolitik byggt upp en stor statsskuld och ett rejält budgetunderskott. Ett läge som i milda ordalag kräver rejäla åtgärder.

Tories David Cameron, som i förra veckans val i Storbritannien fick flest röster men inte majoritet, är en av dem som aspirerar på att ta över jobbet att bilda regering. Premiärministern ärver ett på många sätt oavundsvärt jobb, att leda en politiskt splittrad nation som står inför sin värsta finanspolitiska konsolidering under årtionden, samtidigt förlitandes på stöd från mindre partier.

”Alla överens om att det finns problem här med budgetunderskott och statsskuld. Och det är inte hållbart”, säger Anders Bouvin, vd för Handelsbanken i Storbritannien, och fortsätter. ”Jag tror oavsett vem som sitter med regeringsmakten kommer att få vidta kraftiga åtgärder för att nå en rimligare skuldsättning i förhållande till BNP.”

För den nyblivna regeringen – oavsett konstellation – är detta den tyngsta och svåraste frågan att hantera framöver. Inför valet var det inget parti som kunde redovisa en ordentlig plan för hur man tänker hantera krisen i ekonomin.

Det brittiska budgetunderskottet ligger på 12 procent – långt över Maastrichtavtalets stipulerade 3 procent och svenska 2,1 procent. Statsskulden har ökat kraftigt de senaste åren till att i dag ligga på 54 procent av landets BNP.

”Storbritannien är inte Grekland”, sa näringsminister Peter Mandelson häromveckan för att markera distinktionen.

Dock ska det sägas att britterna varit sydländska på mer än ett sätt. Ekonomin är i en snurrande nedåtspiral, hela 6 procent av samtliga utgifter går till att betala räntor på skuldberget som nu uppgår till 890 miljarder pund per mars 2010, en kraftig ökning mot fjolårets 742 miljarder pund.

I det här halsbrytande tempot räknar prognosmakarna att landet i slutet på 2013 har byggt upp ett skuldberg på ofantliga 2 140 miljarder pund. Landet går mot en smärtsam kollaps – samtidigt som investerare inte kommer att dröja länge till med att spekulera i ett fall för landet och dess valuta.

Hur kunde Storbritannien, världens sjunde största ekonomi, drivas till ett privat högbelånat och offentligt skuldsatt läge?

Förra veckans val i Storbritannien där inget parti fick röstmajoritet har kastat in landet i limbo. David Camerons Tories fick inte tillräckligt många röster för att bilda regering, och Liberaldemokraternas Nick Clegg spelar en nyckelroll som vågmästare. Problemen är många och stora som Labours Gordon Brown lämnar ifrån sig – förutsatt att Clegg inte lerrar sig Labour för att bilda regering; något som när detta skrivs ännu är oklart.

”Gordon Brown var inte den järnkanslern som folk trodde att han skulle vara. Tidigare, under 1997–99, höll han en strikt politik. Men det har han inte gjort det senaste decenniet”, säger Philip Whyte, ekonom och forskare vid tankesmedjan Centre for European Reform i London.

Han menar att man från politiskt håll försökte omdana ekonomin, men gjorde en del felräkningar.

”Vad som hände var att man överskattade skatteintäkterna som skulle komma genom att man hade en expansiv fiskalpolitik”, säger Philip Whyte.

Från 1997 och fram till recessionen, ökade Labour de offentliga utgifterna med motsvarande 1,2 procent av BNP. Under perioden hade landet en BNP-tillväxt med 3 procent per år, bostadspriserna ökade i snitt med 10 procent och arbetslösheten föll från 10 till 5 procent. Pengarna lades på förbättringar inom vård, utbildning och brottsförebyggande. Samtidigt höjdes skatterna med 2,3 av BNP – och på så sätt minskade det strukturella budgetunderskottet. Labours expansiva politik var en del av förhoppningen att den privata sektorn skulle följa med, menar bedömare.

”Trots ökade utgifter sjönk produktiviteten. Det man fick ut var inte tillräckligt med tanke på hur mycket som spenderades. Som sagt, det gick till utbildning och vård – och ledde till bland annat ökade löner”, säger Philip Whyte.

Svenskar som besökt London det senaste decenniet har kunnat se ett land i tillväxt. Detaljhandeln har blomstrat. I mäklarnas skyltfönster har man kunnat följa de ökande prisnivåerna. I butikerna har kommersen varit massiv, smådesigners med egna butiker – och ingen har kunnat undgå trycket hos ekologiska nischaktörer, som inte kunnat tas för annan inteckning än att hushållen haft marginal till att öka priset på sin matkasse. Faktum är att hushållens sparkvot minskade från 12 procent i början av 1990-talet till att 2008 ligga på noll – förklaringen var huspriserna som stack i höjden. Hushållens skuldsättning, i förhållande till inkomst, ökade med 102 procent på åtta år till att nå 160 procent 2008.

Därtill, på samma sätt som i Grekland, fick statsanställda höjda löner och förmåner.

”Även här finns det en skillnad mellan offentlig- och privatanställda”, säger Philip Whyte och fortsätter: ”Statsanställda går i pension vid 60 års ålder, vilket kan jämföras med 67 år för de i privat sektor. Så det finns en växande konflikt mellan de två sektorerna och även detta problem måste adresseras av politikerna.”

Den del av ekonomin som växte mest kraftigt var finanssektorn och kom att sysselsätta en av fem anställda och har stått för vartannat arbetstillfälle som tillkommit sedan 1995. Brittisk finanssektor växte med 77 procent mellan 2000 och 2008 – till nästan 200 procent av BNP. Men trots den stora tillväxten var tillskottet till statsbudgeten inte i paritet med utgifterna.

”Finanssektorns bidrag till statskassan har endast varit 8 procent av BNP”, konstaterar Philip Whyte.

Så när finanskrisen drog in och lågkonjunkturen slog till uppstod ett svart hål i statens finanser. Skatterna föll och underskottet steg mot skyn. Jämfört med mitten på 2007 är Storbritannien i en allvarlig ekonomisk kris: arbetslösheten har ökat och huspriserna fallit, samtidigt som statsskulden skenat.

För tre år sedan, januari 2007, hade man en statsskuld på 479 miljarder pund. I september 2008, efter att man tvingats rädda bankerna Northern Rock och Bradford & Bingley låg den på 696 miljarder pund. I mars 2010 var den 890 miljarder pund, motsvarande 54 procent av BNP och så fortsätter det. Hur kunde det bli så?

”Före krisen hade man satt ett tak för den offentliga sektorns nettoskuld på 40 procent av BNP, men man låg alldeles för nära det”, säger Lars Calmfors och fortsätter:

”Den tidigare Labourregeringen misskötte de offentliga finanserna och levde inte upp till sin egen tidigare så kallade gyllene regel om att endast låna till investeringar. Regeln skulle gälla över en konjunkturcykel men man kringgick den genom att omdefiniera längden på konjunkturcykeln så det skulle se ut som om man uppfyllde regeln.”

Prognosen är att statsskulden kommer att växa fram till 2014 till motsvarande 76 procent av BNP eller 2 140 miljarder pund. Men endast en tiondel av detta är till följd av statens räddningsaktioner i finanssektorn. Det menar Tom Cunningham och Ethan Ilzetki på liberala

London School of Economics, som i en rapport konstaterar att den enorma skulden förklaras med permanent fall i skatteintäkter och en fortsatt ökning i statens utgifter.

De frågar sig också hur hård smäll det kommer att bli för Storbritannien och hur snabbt regeringen bör tappa till budgethållet.

”Svaret beror främst på hur finansmarknaderna uppfattar den framtida trovärdigheten hos Storbritannien i att betala denna skuld”, skriver man i rapporten.

I det tysta mättar marknaden briterernas kostym. De senaste månaderna har fokus varit på euroländerna, och euron har tappat kraftigt när investerarna valt placera i dollar. Men även den brittiska valutan har fallit. I år har pundet tappat kraftigt i värde i jämförelse med dollarn. Sedan januari då man fick betala 1,63 dollar för ett brittiskt pund, har valutan fallit med cirka tio procent till att i början på maj ligga runt 1,48 dollar. Dock har marknadsröntorna inte följt med och stigit lika kraftigt, men det kan vara en tidsfråga.

”Det finns en risk att finansmarknaderna reagerar mot Storbritannien precis som man gjort mot euroländerna”, säger Lars Calmfors.

Marknaden har haft väldigt lite att gå på. Under valkampanjerna gav inga kandidater en konkret plan på hur skulderna ska hanteras. Däremot gavs löften om att inte skära i vård och utbildning – som tillsammans utgör cirka en tredjedel av statens utgifter.

”När man inringat en så stor del av budgeten som inte ska röras så innebär det att man behöver göra nedskärningar inom mindre områden och då betyder det våldsamma besparingar”, säger Philip Whyte.

Inför valet gav partierna en rad förslag på vad som ska sparas och beskattas, som i dag kan ge en fingervisning om tänkbara politiska åtgärder.

- Tories har föreslagit att stoppa skatteavdrag för hushåll om tjänar mer än 50 000 pund per år, dock skulle det ge marginella effekter – endast 100 miljoner pund till statskassan.
- En bankskatt har diskuterats flitigt och under valkampanjerna gav partierna olika förslag. Labour ville reglera det genom en internationell transaktionsskatt, Tories med en utmätning på 1 miljard pund, och Liberaldemokraterna öka bankernas skatter med 10 procent, vilket skulle ge skatteintäkter på 2,2 miljarder pund.
- Inget parti har förespråkat en höjning av momsen, men dagens nivå på 17,5 procent mot EU-snittet på 19,5 procent lämnar utrymme för höjning, enligt ekonomer som har en förkärlek för skattslaget. Enligt brittiska Institute for Fiscal Studies skulle en höjning på 3,5 procentenheter öka skatteintäkterna med motsvarande 1 procent av BNP. Och en vidare utvidgning av mervärdesskatten skulle kunna utöka skatteintäkterna årligen med 3 procent av BNP.
- Både Labour och Tories har föreslagit frysta löner bland anställda i offentlig sektor. Tories och Liberaldemokraterna har även föreslagit skattemässiga begränsningar för avsättningar till pension.
- Sänkning i spenderandet i offentlig sektor har också föreslagits. Dock saknas tydlighet om hur de rejäla nedskärningarna ska uppnås.
- Höjd pensionsålder föreslås för kvinnor, 2020 ska den vara 65 år. Och oavsett kön ska pensionsåldern 2026 vara 66 år. Tories har föreslagit att planerna flyttas fram i tiden.

Förslagen är många fler – men ännu finns ingen övergripande plan. Att Storbritannien befinner sig inför ett vägskäl är tydligt. Å ena sidan har man efter några kvartal av negativ tillväxt äntligen vänt till positiv. Men den nya regeringen tvingas trycka ner underskottet och krympa det växande skuldberget, samtidigt som privat sektor måste minska sin skuldsättning – medan man fortsätter att vara i tillväxt. Hur minskas budgetunderskottet utan att riskera återhämtningen?

”Det krävs en kombination av lägre offentliga utgifter och skatthöjningar. Studier av länder som genomgått budgetkonsolideringar visar att chansen att lyckas tycks vara större om det finns ett stort inslag av utgiftsnedskärningar”, säger Lars Calmfors.

I diskussionerna om hur de finanspolitiska stimulanserna ska avvecklas, är en viktig fråga om man ska välja en betingad eller en obetingad strategi.

”En betingad strategi innebär att man låter takten i avvecklingen av stimulanserna bero på konjunkturläget. Med en obetingad strategi lägger man fast att de offentliga finanserna ska förbättras i en bestämd takt som är oberoende av konjunkturläget”, säger Lars Calmfors och fortsätter:

”Den första strategin kan verka som den klokaste, men har man stora underskott finns inget val utan då blir man tvungen att snabbt minska budgetunderskotten utan hänsyn till konjunkturläget och utan att kunna göra några finjusteringar. Det var den väg Sverige tvingades välja på 1990-talet och Storbritannien måste nog göra detsamma.”

Konsultfirman McKinseys makroexperter skriver i en rapport från januari att Storbritannien är värst i världen efter Japan vad gäller privat- och statsskuld i förhållande till BNP.

De slår också fast att det tar sex sju år innan brittisk ekonomi blir av med sina skuldproblem. Med andra ord, förutsatt att problemen adresseras inom något år, blir 2010-talet ett brittiskt skitdecennium.

En upprepning av tv-bilderna av demonstrationerna under dåvarande premiärminister Margaret Thatcher är lätt att föreställa sig efter de senaste veckornas våldsamheter i Aten. Men förutsättningarna nu är annorlunda.

”Det finns inte längre en stark fackföreningsrörelse. Jag har svårt att tänka mig att det blir som på 1970-talet”, säger Calmfors.

Finansbranschens stora betydelse komplicerar också åtgärderna.

”Finansindustrin är väldigt viktig för landets ekonomi. London är den finansiella huvudstaden i världen och det vill man värna”, säger Handelsbankens Anders Bouvin.

Dock finns det ett förslag från Tories som skulle rita om finanskartan, att bryta upp storbankers verksamhet i två delar.

”Att dela casino- och utilities-verksamheten var för sig är en radikal syn, och du skulle aldrig höra Merkel förslå något sådant för Deutsche Bank eller Sarkozy för Société Générale”, säger Philip Whyte och fortsätter:

”Förslagen har kommit en bit på vägen. Många i finanssektorn vill tillbaka till hur det var förut. Det kan man säga om finansaktörer här är att de inte klarat av att orientera sig på den politiska kartan. De trodde att de kunde gå tillbaka till ’business as usual’. Nu tror jag inte att det finns en politisk vilja att jaga bort banker.”

Handelsbankens Anders Bouvin påpekar att alla politiska bedömare är överens om att Storbritannien just nu behöver politisk stabilitet.

”Ingen vill ha en svag regering som inte vidtar tillräckligt kraftfullt åtgärder”, säger han.

Och reaktionerna lär inte dröja innan britten i ilska tar efter greker, konstaterar Philip Whyte torrt.

”Demonstrationer är att vänta bland offentliganställda. Det blir strejker.”

Emanuel Sidea

[E-post](#)

Tel: 08-736 5793